מכלול הצור מאתר נחל גוברין

חמודי חלאילה

באתר נחל גוברין (ר׳ נחשוני, כרך זה) נחשפו שתי שכבות יישוב, מן התקופה הכלקוליתית ומתקופת הב״ת 2. באתר נאספו 64 פריטי צור ובהם עשרה כלים בלבד; כן נמצאו שני כלי אבן שהוכנו מחלוקי צור.[1] העדרם הכמעט מוחלט של חלק מן המרכיבים בפסולת התעשייה, למשל שבבים (טבלה 1), כמו גם הרכבו של אוסף הכלים (ר׳ להלן), מעידים כי האיסוף בחפירה היה סלקטיבי.

רוב הפריטים המותזים הם פריטים טריים, ללא פטינה, אך רובם מכוסים בקליפה גירנית. מרבית חומר הגלם ששימש לתעשיית הצור באתר הוא צור מתצורת משאש, הנפוץ באזור. צור זה בינוני באיכותו, צבעו אפור בהיר וניכרים בו עורקי גיר. שלושה מן הכלים משכבה I (איור 2: 1—3) עשויים על צור איאוקני באיכות טובה, שצבעו חום כהה, הדומה במרקמו לצור האיאוקני ששימש בתעשייה הכנענית של תקופת הברונזה הקדומה (Rosen 1997).

התעשייה בשתי השכבות באתר היא נתזית באופייה. שיעור הנתזים בפסולת התעשייה שנאספה הוא כ־50%, ורוב כלי האד־הוק הוכנו אף הם על נתזים. הנתזים באתר בולטים בגודלם: אורכם של למעלה משני־שלישים מהם הוא כ־5 ס״מ, ואורכם של השאר 2—4 ס״מ. הלהבים מעטים ואינם סטנדרטיים; הכלים היחידים שעוצבו על להבים סטנדרטיים הם להבי המגל הכנעניים משכבה I. כמו כן, חמישה מתוך ששת הגרעינים שנמצאו באתר הם גרעיני נתזים: שניים, חסרי צורה, נושאים צלקות של נתזים (איור 1: 1); לשניים אחרים משטח נקישה יחיד והם נושאים צלקות נתזיות; ואילו גרעין אחד משלב צלקות נתזיות ולהביות. כל הגרעינים קטנים במיוחד ומנוצלים יתר על המידה. הפסולת הנלווית (debris) היא בעיקר גושים של חומר גלם, רובם טבעיים (ר׳ טבלה 1).

הכלים

נמצאו עשרה כלים, חמישה בכל שכבה. כל הכלים משכבה I הוכנו על בלנקים להביים, למרות שאופי התעשייה הוא נתזי. נראה לפיכך, שאין במכלול הכלים מן החפירה כדי ללמד על המסורת הליתית של האתר, וכי הרכבו נובע מן האיסוף הסלקטיבי במהלך החפירה.

שכבה II. מבין חמשת הכלים, ארבעה הם כלי אד־הוק טיפוסיים: מגרד היקפי עשוי על נתז עבה (איור 1: 3); שני מרצעים (איור 1: 4); ושבר של כלי דו־פני (איור 1: 5), שהותז כנראה בתהליך חידוש של גרזן או כילף. הכלי החמישי הוא שבר של להב מגל (איור 1: 2), העשוי על צור מיובא בצבע אפור ולו רצועות, האופייני למכלול הצור מן התקופה הכלקוליתית בנחל באר שבע (Hermon 2003).

שניים מן הכלים משכבה זו הם כלי ״מאובן מנחה״, היכולים להצביע על שיוכו התרבותי

טבלה 1. שכיחות פריטי הצור

	כלים Tools	גושים Chunks	שבבים Chips	פסולת גרעין Core Trimming Elements	גרעינים Cores	להבים Blades	נתזים Flakes	נתזים ראשוניים Primary Flakes
שכבה Stratum I	5	9	1	1	4	5	13	6
שכבה Stratum II	5	1	1	0	1	1	10	1
סך הכל Total	10	10	2	1	5	6	23	7

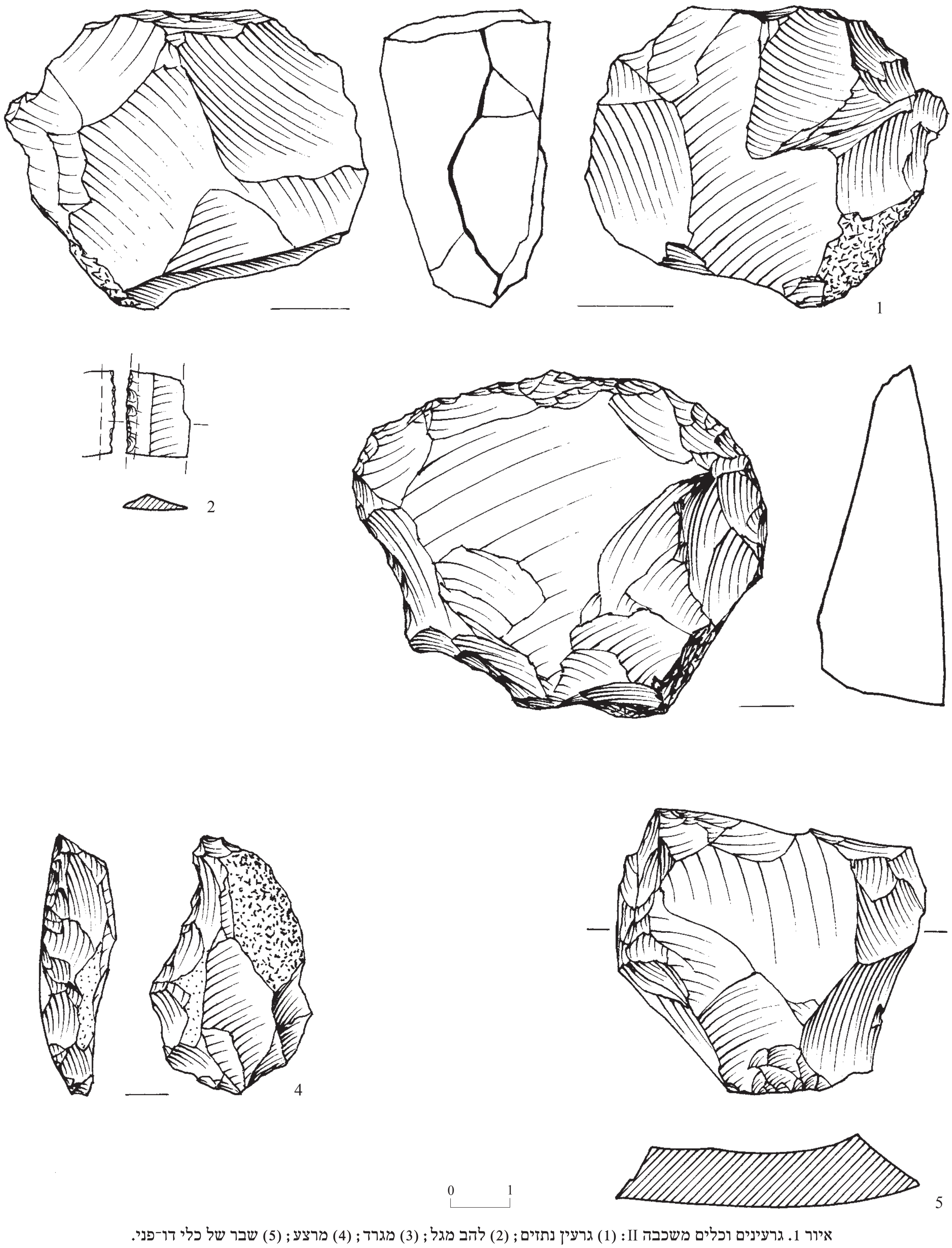

איור 1. גרעינים וכלים משכבה II: (1) גרעין נתזים; (2) להב מגל; (3) מגרד; (4) מרצע; (5) שבר של כלי דו־פני.

והכרונולוגי של המכלול: להב המגל והכלי הדו־פני. שני כלים אלה שכיחים במכלולי הצור של התקופה הכלקוליתית. אולם, מאחר שתעשיית הצור דומה לזו של שכבה I לא מן הנמנע שמקורם של חלק מן הכלים, ובמיוחד כלי האד־הוק, בשכבה המאוחרת.

שכבה I. נמצאו ארבעה להבי מגל (איור 2:1–4) ופריט משובר אחד (איור 2:5). שלושה להבי מגל עשויים על להבים כנעניים (איור 2:1–3); שניים מהם עשויים מצור איאוקני חום שאיכותו טובה (איור 2:2, 3). הפריטים באיור 2:1, 2 הם שברים דיסטאליים, שעליהם נותרו הקצה והקטימה. קצהו

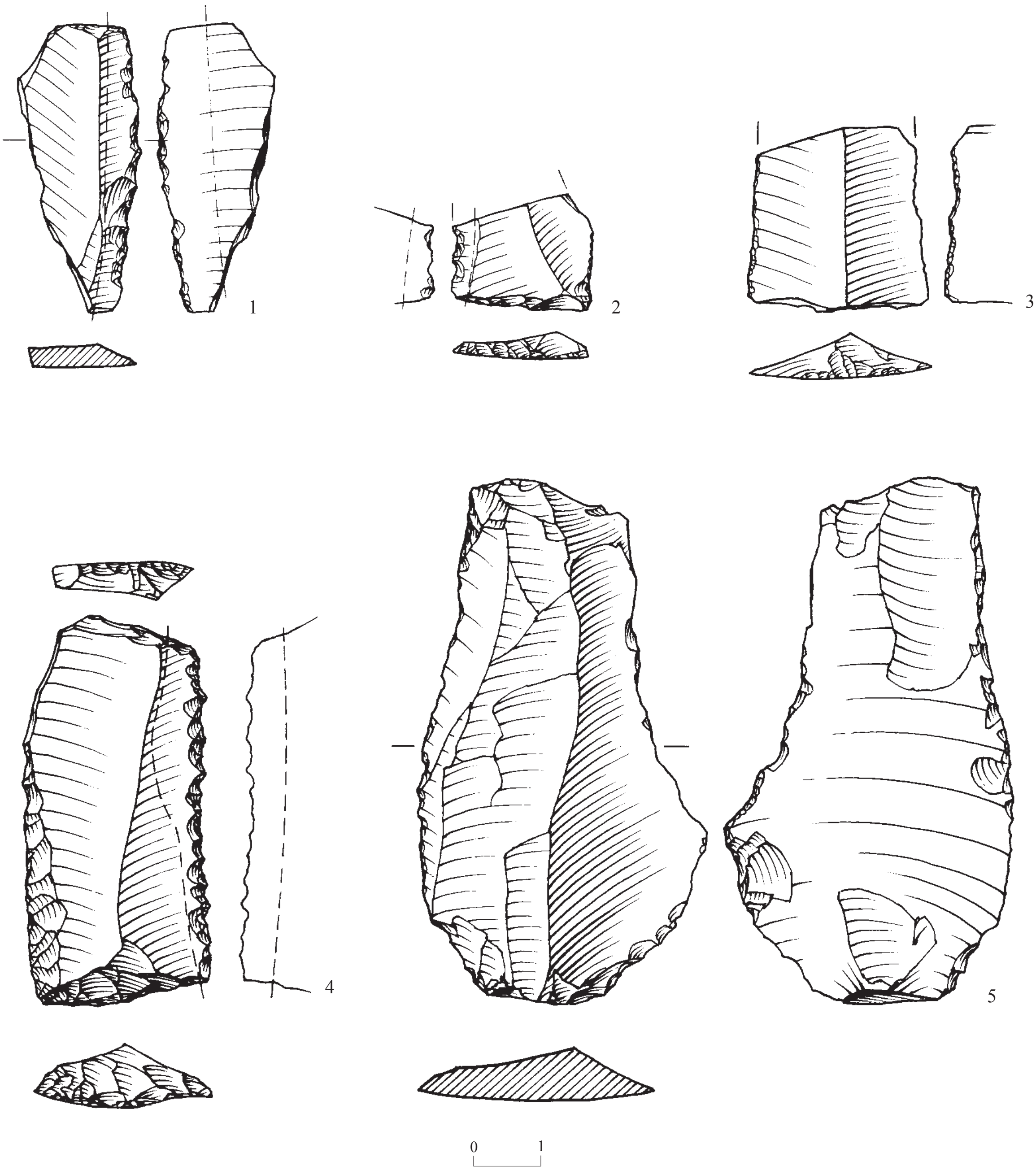

איור 2. כלים משכבה I: (1–3) להבי מגל כנעניים; (4) פריט מגל גאומטרי; (5) להב קטום.

הפעיל של פריט מס׳ 2 משונן וברק השימוש שעליו בולט. הפריט באיור 3:2 הוא שבר אמצעי. צלע אחת נושאת שברור לא אחיד — אולי בשל השימוש בו כלהב מגל, כעדות סימנים ראשוניים לברק שימוש בקצה הפריט — ואילו על הצלע השנייה אין כל עיצוב. להב המגל הרביעי (איור 4:2) הוא פריט מגל גאומטרי, העשוי על להב רחב ועבה של צור בצבע חום כהה שאינו איאוקני (2.7 ס״מ רוחב, כ־1 ס״מ עובי; Rosen 1997). שני קצותיו קטומים בקטימות ישרות, גבו משוברר בשברור זקוף למחצה, וקצהו הפעיל, הנושא ברק שימוש עד לרכס המרכזי, משונן בשינון עדין. הכלי החמישי (איור 5:2) הוא פריט קטום, העשוי על להב רחב מצור באיכות טובה שצבעו חום כהה, בדומה לפריט המגל הגאומטרי.

בין כלי הצור משכבה I אפשר להצביע על שני מרכיבים שתאריכם ברור: (א) להבי מגל כנעניים, האופייניים לתקופת הברונזה הקדומה (איור 1: 2, 3); (ב) פריט מגל גאומטרי האופייני לתקופות הברונזה התיכונה והמאוחרת, אך נראה כי הוא שכיח יותר במכלולים מתקופת הברונזה התיכונה (איור 4:2). נראה, לפיכך, כי קבוצת הכלים משכבה זו נחלקת לשתי טכנולוגיות, שמקורן בשתי תקופות שונות.

לצד כלי הצור נמצאו בשכבה זו שני כלי אבן עשויים מחלוקי צור (איור 3). הכלי באיור 1:3 שימש כנראה אבן שחיקה עליונה (handstone) ולו צורה מלבנית, שהתקבלה מעיבוד הפאות בהתזות קטנות ומשיוף, ככל הנראה כתוצאה משימוש. הכלי השני (איור 2:3) שימש מקבת, והוא מעוגל ונושא סימני עיבוד ושימוש. כלים אלה אופייניים

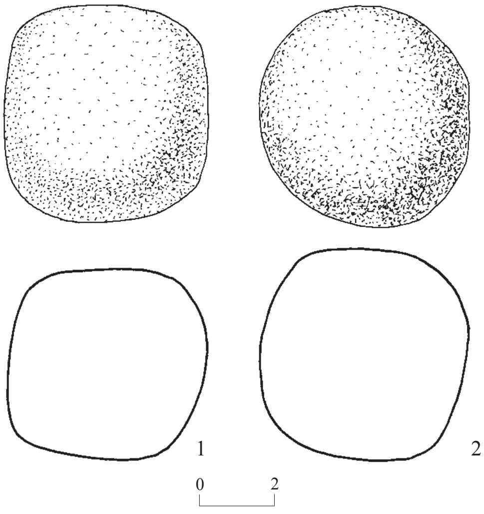

איור 3. כלי אבן על חלוקי צור משכבה I: (1) אבן שחיקה עליונה; (2) מקבת.

לטווח רחב מאוד של תקופות ואין בהם כדי להעיד על תאריכם.

סיכום

אף על פי שניכר כי איסוף פריטי הצור בחפירה היה סלקטיבי, אפשר לזהות בממצא כלי הצור עדות לשלושה שלבי פעילות באתר: בתקופה הכלקוליתית, בתקופת הברונזה הקדומה ובתקופת הברונזה התיכונה.

הערה

[1] תודה לפרחיה נחשוני על שהעבירה לידי את ממצא הצור מחפירתה, ולמיכאל סמילנסקי על ציור פריטי הצור.

הפניות

נחשוני פ׳ כרך זה. שרידי יישוב מהתקופה הכלקוליתית ומתקופת הברונזה התיכונה 2 באתר נחל גוברין.

Rosen S.A. 1997. *Lithics after the Stone Age: A Handbook of Stone Tools from the Levant.* Walnut Creek.

Hermon S. 2003. *Socio-Economic Aspects of Chalcolithic (4500–3500 BC) Societies in Southern Levant: A Lithic Perspective.* Ph.D. diss. Ben-Gurion University of the Negev. Be’er Sheva‘.

THE FLINT ASSEMBLAGE FROM NAḤAL GUVRIN

HAMOUDI KHALAILY

(PP. 33*–36*)

During the excavation at Naḥal Guvrin (see Nahshoni, this volume), 64 flint items were collected, among them 10 tools, 5 from each layer (Table 1). In addition, two groundstone tools made of flint pebbles were recovered (Fig. 3). The flint industry in both layers seems to have been oriented toward flake production and used the Mishash flint, which is the most available flint source in the immediate vicinity of the site. The only tools shaped on standard blade blanks are three Canaanean sickle blades from Stratum I. These blade tools were fashioned on high-quality flint, indicating that they were brought to the site as final products.

Four of the flint tools from Stratum II (Fig. 1), which dates to the Chalcolithic period, are ad hoc tools. Only two of the tools from this stratum—a biface fragment and a fragment of a backed sickle blade that was shaped on 'imported' flint—are diagnostic tools that are common in Chalcolithic assemblages. Stratum I, which dates to Middle Bronze Age II (Fig. 2), yielded three Canaanean sickle blades, typical of the Early Bronze Age, and one large geometric sickle, which characterizes post-Early Bronze assemblages. To conclude, the flint tools from Naḥal Guvrin hint at the presence of three occupation phases at the site: from the Chalcolithic period, as well as from the Early and Middle Bronze Ages.

CAPTIONS TO ILLUSTRATIONS

Fig. 1. Flint finds from Stratum II: (1) flake core; (2) sickle blade; (3) scraper; (4) perforator; (5) biface fragment.

Fig. 2. Flint tools from Stratum I: (1–3) Canaanean sickle blades; (4) large geometric sickle; (5) retouched blade.

Fig. 3. Groundstone tools made on flint pebbles: (1) handstone; (2) hammerstone.